

Виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства

Ольга ЖУКОВА,

директор Макіївської гімназії
Макіївської міської ради Донецької області,

Олена РАЗУМОВА,

заступник директора Макіївської гімназії
Макіївської міської ради Донецької області

Становлення України як демократичної держави актуалізує необхідність виховання вільних і відповідальних громадян, які б долучалися до розбудови соціальних, правових і морально-етичних напрямів життя громадянського суспільства. Його цінність як особливої проміжної ланки між державою та окремим індивідом полягає у сприянні самореалізації кожної людини – самостійної, вільної, самоврядної особистості. Йдеться про можливість самореалізації особистості громадянина як суб'єкта в соціальній, економічній, політичній та духовній сферах суспільного життя. Стати повноцінним суб'єктом громадянського суспільства зможе людина, якій притаманні активність, ініціативність, самостійність, здатність робити свідомий вибір, удосконалювати себе і довкілля, спроможність нести відповідальність за свої дії та вчинки [2; 3].

Процеси, що відбуваються в суспільстві, певною мірою відображаються у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Виховання в підлітків та учнівської молоді громадянськості, відданості справі вітчизняного державотворення, залучення до реального суспільного життя країни, формування досвіду громадянських дій та демократичних цінностей нині визначено актуальними проблемами освіти.

Сензитивним віком для становлення особистості як суб'єкта суспільного життя є рання юність – період громадянського становлення, соціального самовизначення, активного залучення до громадянського життя. Старшокласники відчують потребу щодо власної позиції в соціумі, усвідомлення себе членом громадянського суспільства, розуміння своїх можливостей. Тож проблема виховання учнів старших класів як суб'єктів громадянського суспільства набуває особливої значущості.

Останніми роками вагомий внесок у дослідження проблеми громадянських якостей особистості, обґрунтування закономірностей, принципів, змісту, процесу трансформації суспільних цінностей в особистісні надбання зробили вітчизняні вчені І.Д. Бех, В.І. Бондар, Ю.І. Завалевський, І.А. Зязюн, О.В. Киричук, О.Л. Кононко, М.І. Приходько, О.В. Сухомлинська, К.І. Чорна та ін. Проте технології виховання в учнів якостей суб'єкта громадянського суспільства потребують подальшого розроблення та науково-методичного забезпечення [1].

Зазначене вище обумовило проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства», яка здійснювалася на базі Макіївської гімназії відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 21.09.2010 №888 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Макіївської гімназії Макіївської міської ради Донецької області».

Педагогічний колектив гімназії разом з науковими керівниками експерименту Г.А. Назаренко та Г.І. Ломакіною розробив та апробував функціонально-змістову модель виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства, спрямовану на сприяння становленню учнівської молоді в соціальній, економічній, політичній та духовній сферах суспільного життя в Україні, гармонізацію відносин між державою, громадянським суспільством та особистістю-громадянином.

Для реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи на підготовчому етапі експерименту було створено творчі групи педагогів:

– аналітична творча група «Науково-методичний супровід експериментальної діяльності з виховання у гімназистів якостей суб'єкта громадянського суспільства», якою здійснювалися пошук інформації, вивчення та аналіз науково-методичної літератури, педагогічного досвіду з

проблеми експерименту, узагальнення та адаптація матеріалів до умов роботи гімназії, розроблення діагностичного інструментарію дослідження, організація методичної роботи щодо опанування педагогами гімназії теоретико-методологічних засад та методики виховання у старшокласників досліджуваного феномену;

– *практична творча група «Виховання у гімназистів якостей суб'єкта громадянського суспільства у системі роботи педагога-вихователя»*, яка працювала в напрямі ознайомлення учнів з основними цінностями громадянського суспільства шляхом позакласних заходів та годин спілкування. Основний акцент в роботі групи робився на вирішенні виховних завдань: сприяння усвідомленню значущості кожної особистості в житті громади на прикладі сім'ї, неформальної та формальної груп, шкільного самоврядування, місцевої територіальної громади; сприяння усвідомленню учнями сутності якостей суб'єкта громадянського суспільства, основ законодавства України щодо життя в громаді, діяльності громадянського суспільства; забезпечення розуміння і засвоєння ними основних ціннісних понять громадського життя та громадянського суспільства; розвиток навичок соціальної активності, бажання брати участь у суспільно корисній діяльності місцевої громади.

Усвідомленню теоретико-методологічних засад та методики виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства сприяло проведення різних форм методичної роботи, зокрема: *методичного семінару-наради «Проблема виховання громадянського обов'язку, формування досвіду громадянських дій та культури демократизму молодого покоління у нормативних документах з питань освіти»*; *теоретичних семінарів «Сутність понять «громадянська свідомість і самосвідомість», «громадянська позиція», «Сутність і структура громадянської активності, гідності, відповідальності, рефлексивності як якостей суб'єкта громадянського суспільства», «Особливості взаємодії суб'єктів громадянського суспільства із владою в умовах громадянського суспільства»*; *семінарів-практикумів «Здатність особистості до самостійності, саморегуляції, самоорганізації та самовдосконалення як головних якостей суб'єкта громадянського суспільства», «Інноваційні технології виховання в учнів якостей суб'єкта громадянського суспільства»*; *педагогічного колоквиуму «Вікові особливості старших підлітків у ранній юності як періоду громадянського становлення, соціального самовизначення, активного залучення особистості до громадського життя»*.

Організація цієї роботи уможливила усвідомлення педагогічним колективом гімназії сутності поняття «суб'єкт» як активної, свідомої, відповідальної, творчої особистості – члена громадянського суспільства, діяльність якого визначена такими сутнісними ознаками, як самостійність, внутрішня детермінація, регуляція діяльності, здатність бути активним творцем свого та суспільного життя [2].

Сучасна школа, здійснюючи соціалізацію, повинна спрямовувати свою діяльність на опанування учнями всієї системи суспільних відносин – економічних, правових, політичних, сімейних, національних, духовних. В умовах демократизації суспільного життя основним компонентом громадянської соціалізації має стати виховання громадянських якостей, що базуються на таких демократичних цінностях, як суверенітет народу, особиста й громадянська гідність людини, свобода, справедливість, рівність, верховенство закону, самоорганізація та самоврядування, солідарність [4]. У своїй поведінці, прийнятті рішень, формулюванні суджень людина як член громадянського суспільства орієнтується на такі цінності. Вони виявляються у спроможності визначити своє місце і роль у житті громадянського суспільства, готовності до самореалізації та саморозвитку, взаємодії з владою та інститутами громадянського суспільства відповідно до суспільного статусу, спроможності захищати свої права і свободи, здатності до професійного самовизначення, прагненні стати конкурентоспроможним фахівцем, готовності до суспільно корисної праці тощо [там само].

На основі аналізу науково-методичної літератури з проблеми дослідження пріоритетними якостями старшокласника як суб'єкта громадянського суспільства визначено: *гідність, активність, самостійність, відповідальність, моральність, рефлексивність*.

Громадянська гідність – сукупність уявлень особистості про свою самоцінність, почуття власної значущості та самоповаги як члена громадянського суспільства. Це не лише внутрішнє визнання й самоповага, а й очікування поваги до себе від інших людей, неприпустимість посягань на особисту свободу. Поводитись гідно означає не принижуватися і не дозволяти принижувати себе іншим.

Активність старшокласника як суб'єкта громадянського суспільства виявляється у здатності діяти самостійно на основі свідомо визначених цілей і намірів. Це вміння ставити перед собою мету особистої діяльності у сфері громадянського суспільства; приймати рішення в ситуаціях вибору; планувати і складати програму дій, підпорядковану поставленій меті; неодмінно враховувати конкретну суспільно-політичну ситуацію; наполегливо виконувати ухвалені рішення. Це здатність особистості старшокласника змінювати не лише навколишню дійсність, а й самого себе відповідно до певної системи власних цінностей та цінностей громадянського суспільства [1].

Самостійність старшокласника як суб'єкта громадянського суспільства виявляється у здатності до незалежних суджень, діяльності за власної ініціативи на основі особистісних сил і можливостей, вмінні активно на рівні свідомості осмислювати та приймати рішення.

Громадянська відповідальність особистості полягає в усвідомленні своїх громадянських

обов'язків, готовності та здатності взяти на себе зобов'язання здійснювати громадянську діяльність на основі виконання конституційних норм, дотримання чинних законів, умінні ухвалювати рішення з погляду корисності для поліпшення життя громадянського суспільства.

Моральність особистості виявляється у взаєминах з іншими суб'єктами громадянського суспільства і передбачає наявність у старшокласників таких гуманістичних цінностей-якостей, як доброта, милосердя, толерантність, чесність, совісність, працелюбність, справедливість.

Рефлексивність особистості як якість суб'єкта громадянського суспільства – це її здатність до самоаналізу, самооцінки, самоконтролю, що виявляється у формі усвідомлення, переживання та переосмислення свого ставлення до принципів і норм громадянського суспільства, а також відповідності своїх вчинків та поведінки цим нормам і принципам.

В узагальненому вигляді критерії прояву цих якостей можна визначити як *готовність та здатність*:

- цілеспрямовано ставитися до дійсності, тобто виявляти активність та ініціативність як вищий рівень активності;
- управляти своїми діями (проекувати, планувати, організовувати виконання, здійснювати рефлексію та оцінювання результатів);
- брати участь в суспільно корисній праці та мати позитивне ставлення до суспільно корисної діяльності;
- моделювати, планувати, реалізовувати та здійснювати рефлексію способів взаємодії з іншими суб'єктами громадянського суспільства;
- здійснювати рефлексію власної діяльності у різних сферах життя громадянського суспільства;
- брати на себе відповідальність за дії, вчинки та результати власної життєдіяльності, свободу вибору;
- розуміти й приймати іншого;
- саморозвиватися та самовдосконалюватися.

На основі опрацювання особливостей реалізації системного, особистісно орієнтованого, діалогічного, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного, середовищного та антропологічного підходів в організації виховного процесу творча група педагогів гімназії спроектувала *функціонально-прогностичну модель* виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства, яка охоплює *організаційно-методичний, знаннєвий, інформаційно-комунікаційний, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-особистісний компоненти* та визначає основні напрями роботи педагогічного колективу в аспекті дослідження.

Організаційно-методичний компонент означеної моделі має на меті організаційне (підготовка кадрів, створення матеріально-технічних умов) та науково-методичне (розроблення змісту, цільових програм, проектів, заходів) забезпечення процесу

виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства.

Знаннєвий компонент розробленої моделі передбачає усвідомлення старшокласниками знань про громадянське суспільство, базові демократичні цінності, способи та види діяльності, сутність та прояви якостей особистості як суб'єкта громадянського суспільства.

Інформаційно-комунікаційний компонент моделі виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства передбачає створення інформаційно-комунікаційного виховного простору для реалізації різних форм спільної просвітницької діяльності учнів і педагогів (робота прес-центру, зустрічі з громадськістю, представниками влади тощо), спрямованої на сприяння усвідомленню інформації та формуванню власної позиції з означеної проблеми, а також для налагодження комунікації між старшокласниками та іншими суб'єктами громадянського суспільства в реальному й дистанційному режимі.

Поведінково-діяльнісний компонент розробленої моделі представлений різними видами природовідповідної суспільно корисної діяльності старшокласників у соціальній, економічній, політичній та духовній сферах життя громадянського суспільства та передбачає формування внутрішньо вмотивованої активності, відповідальності, моральності, самостійності, готовності до утвердження демократичних прав та свобод людини у взаємодії громадянського суспільства з владними структурами.

Рефлексивно-особистісний аспект моделі спрямований на формування у старшокласників здатності до самоаналізу, самооцінки, самоконтролю та передбачає сприяння самовихованню учнів як суб'єктів громадянського суспільства.

У ході формувального етапу експерименту педагогічний колектив спрямував свої зусилля на організаційно-методичне забезпечення виховання означених якостей, застосування різноманітних способів та видів навчально-виховної діяльності, створення умов для самовиховання учнів, формування власної позиції та внутрішньо вмотивованої активності старшокласників. Було визначено й реалізовано *психолого-педагогічні умови* підвищення ефективності процесу виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства:

1. Підготовка педагогів і батьківської громади до виховання в учнів якостей суб'єкта громадянського суспільства.

2. Психологічна підтримка виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства.

3. Упровадження особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів в організації навчально-виховного процесу на уроках і в позакласний час.

Під час реалізації *першої психолого-педагогічної умови* досліджено, що *готовність педагога* до виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства охоплює усвідомлення

теоретичних знань з проблеми, володіння інноваційними технологіями, вміння раціонально добирати необхідні методи та прийоми організації навчально-виховного процесу, особиста психологічна готовність до інноваційної діяльності у цьому аспекті, до взаємодії з батьками в контексті дослідження.

З метою підвищення рівня готовності педагогічних працівників закладу до реалізації завдань експериментальної діяльності на формуальному етапі дослідження у рамках методичної роботи проведено *навчально-практичний семінар* «Роль групи однолітків і класного колективу у формуванні громадянських якостей вихованців та їх особистій життєдіяльності», *заняття* постійно діючого семінару «Методи та технології виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства», розширене засідання *творчої лабораторії педагогіки та психології* за темою «Аналіз результатів спостереження за проявами у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства: проблеми та шляхи їх подолання».

Досліджено, що готовність батьків до виховання у дітей якостей суб'єкта громадянського суспільства передбачає достатній рівень обізнаності з означеною проблемою, готовність до взаємодії з педагогічним колективом щодо формування цих якостей у своїх дітей в умовах родинного виховання та прояву їх у власній життєдіяльності.

З метою підвищення рівня готовності батьківської громадськості до виховання в учнів гімназії якостей суб'єкта громадянського суспільства проведено *серію тренінгових занять* «Майстерня соціального згуртування». Запроваджено проведення *циклу інтерактивних заходів* за загальною темою «Родинне виховання свідомого громадянина». У рамках батьківського всеобучу «Освіта дорослих» розглядалися теми «Стиль сімейного виховання як фактор ризику або захисту від виникнення соціальних проблем у дитини», «Задоволення духовних потреб дитини. Як налагодити ефективний діалог з підлітками», «Активний громадянин: який він?», «Час бути самостійним...», «Виховуємо громадянина. Консолідація зусиль».

Відповідно до *другої психолого-педагогічної умови* експериментальна робота мала міцну психолого-педагогічну підтримку, що ґрунтувалася на концепції розвитку гімназії, нормативно-правовій базі та застосуванні інноваційних освітніх і виховних технологій. Психологічною службою гімназії проведено *тематичні консультації* для педагогічного колективу та батьківської спільноти за темами: «Спостереження за реальними проявами у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства», «Організація цілеспрямованої взаємодії підлітків і соціального середовища», «Світоглядні цінності та кваліфікаційні сучасної молоді», «Аналіз діагностики ціннісних орієнтацій гімназистів». Для педагогів гімназії організовано *цикл семінарів-практикумів*: «Як працювати з діагностичним

інструментарієм, «Вивчення рівня сформованості якостей гімназистів як суб'єктів громадянського суспільства: запитання та відповіді».

У ході реалізації *третьої психолого-педагогічної умови* діяльність вчительсько-батьківського колективу спрямовувалася на підвищення рівня обізнаності старшокласників з різних аспектів становлення і розвитку громадянського суспільства в Україні, про права, свободи та обов'язки громадян нашої держави, механізми захисту прав людини і громадянина; на розвиток вміння застосовувати ці знання у суспільному житті; формування активної життєвої позиції гімназистів, готовності та здатності до саморозвитку та самовдосконаленню якостей суб'єкта громадянського суспільства, спроможності працювати в колективі однолітків та дорослих.

Досвід реалізації цих завдань засвідчив, що підвищення ефективності виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства можливе за таких умов: спрямування змісту навчально-виховного процесу на утвердження у їхній свідомості демократичних цінностей; застосування технологій оптимізації навчально-виховного процесу на різних освітніх рівнях з урахуванням інтересів, потреб, можливостей та прав особистості гімназиста як активного учасника освітнього процесу і суспільного життя (особистісно орієнтований підхід); реалізація діяльнісного підходу в організації процесу виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства; координація зусиль всіх учасників освітнього процесу в цьому аспекті.

Для ефективної реалізації окреслених вище завдань у ході занять спекурсів та факультативних курсів варіативної складової навчальних планів «Правознавство», «Я – громадянин», «Практичне право», «Права людини» акцентувалась увага старшокласників на важливості їхнього становлення як активних, самостійних і відповідальних суб'єктів громадянського суспільства.

З вересня 2012 року для учнів старших класів гімназії започатковано роботу гуртка «Я – громадянин», основною метою якого визначено підвищення рівня громадянської компетентності гімназистів, залучення їх до активної діяльності у місцевій громаді. Під час занять гуртка розглядалися теми, важливі для виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства, а саме: «На шляху до успішного спілкування», «Уміння висловлюватись і переконувати: що це означає», «Конфлікт. Розв'яжемо конструктивно і разом», «Як впливає інформація на поведінку людей і відносини між ними», «Особливості українського громадянського суспільства», «Як зробити свідомий і відповідальний вибір», «Чому громадянам важливо брати участь у демократичних виборах?», «Вирішуємо безпосередньо і через представників», «Що таке пропаганда і як вона працює?», «Засоби масової інформації. Робимо свою газету», «Демократія починається зі школи» та ін.

Наскрізні завдання гурткової діяльності передбачали сприяння опануванню старшокласниками основ знань про принципи й цінності демократичного громадянського суспільства, розвиток в них емоційно-ціннісного ставлення до суспільного життя, загальнолюдських, громадянських та національних цінностей, формування активної позиції особистості, набуття досвіду громадських дій, демократичної поведінки й ефективного спілкування. З метою створення комфортного простору існування, надання кожному гімназисту можливості розкрити свій творчий та інтелектуальний потенціал, формування навичок активних дій та ефективної спільної взаємодії робота гуртка ґрунтувалася на використанні інтерактивних методів навчання та інформаційно-комунікаційних технологій.

Учнівський колектив гімназії розглядається педагогами як потужний виховний інструмент. Учнівське самоврядування активно співпрацює з органами державної влади та місцевого самоврядування. Зокрема, розв'язання питань профілактики девіантної поведінки однолітків у соціумі здійснювалося в тісній співпраці зі службою у справах неповнолітніх міської держадміністрації. Депутати Верховної Ради та депутати міської ради – постійні учасники «круглих столів» між членами учнівського самоврядування гімназії та представниками міських органів влади.

Вибори президента гімназії 2013 року мали особливості, санкціоновані колективом старшокласників:

– побачив світ номер *загальногімназійної газети* «Аргументи і факти гімназії»;

– під час передвиборчої кампанії проведено *ток-шоу* «Свідомий вибір», на якому були присутні кандидати на посаду президента гімназії, члени гімназійного самоврядування, головний редактор газети «Аргументи і факти гімназії», редактор телевізійної служби новин навчального закладу. Педагогічний колектив представляли директор та куратор засобів масової інформації гімназії;

– надано *консультаційну допомогу* виборчій комісії навчального закладу депутатом міської ради під час виборів президента гімназії.

У результаті такої діяльності гімназисти набули навичок взаємодії з представниками влади, досвід проведення прозорих та легітимних виборів, активної участі в них. Старшокласники вчилися самостійно розв'язувати проблеми шкільного життя. Зросло прагнення учнів до саморозвитку як суб'єктів громадянського суспільства.

Гімназисти активно діють у соціальній сфері суспільного життя міської громади. З метою надання допомоги ветеранам педагогічної праці, які її потребують з огляду на скрутне матеріальне становище, самостійно організували та провели благодійний ярмарок до Всесвітнього Дня людей похилого віку. За ініціативою шкільного самоврядування проведено акцію «Ветеран живе поруч» (відвідування учнями ветеранів Великої Вітчизняної війни, допомога

їм по господарству. До Дня Перемоги гімназисти підготували концертну програму, написали солдатські листівки, які вручили ветеранам разом із подарунками).

Учні гімназії стали активними учасниками Всеукраїнської благодійної акції «Серце – до серця», у ході якої було зібрано кошти на закупівлю медичного обладнання для лікування дітей з вадами слуху. За ініціативою президента гімназії учні підготували театралізовану виставу та подарунки до Дня Святого Миколая для вихованців дитячого будинку «Пташеня», що розташований у мікрорайоні гімназії.

Разом зі старшокласниками у благодійних акціях брали участь і їхні батьки. У ході однієї з них спільними зусиллями було організовано допомогу багатодітним сім'ям міста, що звернулися з проханням через міські ЗМІ, було зібрано й перераховано кошти дітям, які потребують складних операцій.

Поточний моніторинг рівня сформованості у учнів старших класів якостей суб'єкта громадянського суспільства засвідчив їх позитивну динаміку, що підтверджує ефективність розробленої функціонально-змістової моделі та реалізованих психолого-педагогічних умов виховання досліджуваного феномену.

Висвітлення результатів дослідно-експериментальної роботи гімназії відбулося в жовтні 2012 року на Міжнародному фестивалі педагогічних інновацій у місті Черкаси. Представлена педагогічним колективом інновація увійшла до збірки матеріалів форуму й отримала Диплом та Свідоцтво. У квітні 2013 року за результатами формульованого етапу дослідно-експериментальної роботи було проведено обласний науково-практичний семінар «Організаційно-педагогічні засади виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства». Педагогічний колектив також підготував до друку навчально-методичний посібник «Виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства», до якого увійшли матеріали експериментальної діяльності Макіївської гімназії.

Література

1. *Ломакіна Г.І.* Громадянськість як якість суб'єкта громадянського суспільства // Матеріали за 8-а міжнародна научна практична конференція [«Научният потенциал на света»], (София, 2012) / Г.І. Ломакіна. – Том 8. Педагогически науки. – «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 88 с.
2. *Ломакіна Г.І.* Суб'єктність як одна із якостей суб'єкта громадянського суспільства. / Г.І. Ломакіна // Наукова скарбниця Донеччини. – 2012. – №4. – С. 92–95.
3. *Ломакіна Г.І.* Формування громадянських цінностей у старшокласників: критерії їх сформованості / Г.І. Ломакіна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2012. – № 7(25). – С. 10–16.
4. *Назаренко Г.А.* Методологічні засади виховання культури демократизму старшокласників в умовах модернізаційних суспільних змін / Галина Анатоліївна Назаренко

// Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2012. – №1. – С. 17–20.

Анонси

Ольга ЖУКОВА, Олена РАЗУМОВА

Виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства

У статті висвітлюються результати дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня, здійсненої на базі Макіївської гімназії Макіївської міської ради Донецької області. Зазначено, що педагогічний колектив закладу дослідив психолого-педагогічні умови підвищення ефективності виховання у старшокласників якостей суб'єкта громадянського суспільства.

Ключові слова: старшокласник, громадянське суспільство, суб'єкт, гідність, активність, самостійність, відповідальність, моральність, рефлексивність.

Ольга ЖУКОВА, Елена РАЗУМОВА

Воспитание у старшекласников качеств субъекта гражданского общества

В статье освещаются результаты опытно-экспериментальной работы всеукраинского уровня,

проведённой на базе Макеевской гимназии Макеевского городского совета Донецкой области. Обозначено, что педагогический коллектив учреждения исследовал психолого-педагогические условия повышения эффективности воспитания у старшеклассников качеств субъекта гражданского общества.

Ключевые слова: старшеклассник, гражданское общество, субъект, достоинство, активность, самостоятельность, ответственность, моральность, рефлексивность.

Olga ZHUKOVA, Olena RAZUMOVA

Education in senior pupils the qualities of the subject of the civil society

The article deals with the results of the experimental work of the nationwide level, performed on the basis of Makeyevka gymnasium of Makeyevka City Council of Donetsk region. The teaching staff of the institution explored psychological and pedagogical conditions for improving the efficiency of education in senior pupils the qualities of a subject of the civil society.

Keywords: senior pupil, the civil society, a subject, dignity, activity, independence, responsibility, morality, reflexivity.

Відгуки учасників проекту

Я, Лаврченко Крістіна – учениця 9-го класу в 2013 році шляхом голосування учнівського, учительського колективів та батьківської спільноти була обрана президентом Макіївської гімназії Макіївської міської ради Донецької області строком на два роки.

Це надає мені можливість розвинути в собі такі якості, як відповідальність, активність, уміння спілкуватися з владою, а також допоможе в дорослому житті. Активність – невід'ємна риса особистості громадянина, бо тільки активний громадянин здатен змінити життя на краще, а не бути пасивним спостерігачем.

Майбутнє України залежить від нас. Ми повинні опанувати уроки життя ще в школі, тому що якість цього життя залежить від рівня розвитку життєвої компетентності.

Я сподіваюсь, що досвід, який я отримаю будучи президентом гімназії, буде корисним в процесі реалізації мене як особистості, відкриє можливості у майбутньому продовжити роботу в органах самоврядування міста.

